

IMPULZY PRE PRÍŤAŽLIVÉ PÓLY STRETNUTIA

IMPULSES FOR ATTRACTIVE MEETING POLES

doc. Ing. arch. Silvia Bašová, Ph.D.

ABSTRAKT

Podnety pre stretnutia V priestore mesta sú veľmi dôležité faktory v procese navrhovania verejných priestranstiev. Sociálne impulzy pre vytváranie verejných priestranstiev podľa sociálnej štruktúry (spoločných priestorov pre deti a mládež, miest pre seniorov a miest pre každého) musia byť prijaté a integrované od designérov, architektov aj urbanistov. Význam kultúrnych impulzov je dôležitý pre interaktivitu kultúrnych aktivít a lokálnej participácie obyvateľov v oblasti umenia. Návštevníci vyhľadávajú možnosť atraktívneho zažívania priestoru, vitálne funkcie v parteri, priamu účasť na spoločenskom živote v exteriéri, stretnutia, oddych, relax, účasť na scéne deja na námestiach, tranzit námestím. Je dôležité poskytnúť komplexné využitie námestí a parkov ako multifunkčnú destináciu v súčasných mestách.

Kľúčové slová: *Impulzy pre atraktívne póly stretnutia, sociálne impulzy, kultúrne impulzy, atraktívne zažívanie priestoru*

ABSTRACT

Impulses for meeting in the city are very important factors in the design process of public spaces. Social impulses for the creation of public spaces according to social structure (public areas for children and the young, places for seniors, and places for everyone) need to be accepted and integrated by designers, architects and urban designers. Visitors search for an attractive opportunity to experience vitality in parterre, direct participation in the social life and meetings outside, rest, to relax, to participate in the street sceneries or transit Square. The importance of cultural impulses plays a basic role in interactivity of cultural activities and local participation in the arts. It is important to provide complex using squares and parks as multifunctional destination in contemporary towns.

Keywords: *Impulses for attractive meeting poles, social impulses, cultural impulses, attractive use of space*

1 ÚVOD

Významné póly stretnutia - **verejné priestory** sa stávajú stále viac príťažlivým dejiskom spoločenského života. Tieto historicky overené priestory: námestia, významné mestské ulice, pasáže, nádvorcia, nábrežia nestrácajú ani dnes na svojej aktuálnosti. Ich atraktivnosť je výsledkom mnohých faktorov. Na verejný priestor sa môžeme pozerat' z viacerých uhlov pohľadu: z dejinného vývoja, z aktuálnych potrieb súčasnej spoločnosti, z hľadiska urbánnej a architektonickej koncepcie, z hľadiska reprezentácie mesta.... Nie je to len urbanistická problematika. Komplementárne názory architektov, designérov, sociológov, filozofov, urbanistov a ďalších profesií na tieto priestory sú potrebné pre spojenie viacerých odborných horizontov do jedného celku. Pohľady na **kvalitu verejného priestoru** v súčasnosti významne rezonujú aj v participatívnom modeli dotvárania miest mesta. Zdanlivo čiastkové dojmy, zážitky, vnemy, percepčné stopy a atmosféra prostredia, vnímaná jej účastníkmi, sú významnými zdrojmi poznania prostredia a jeho potenciálov pre dotváranie celistvých urbánnych koncepcií. Participatívne plánovanie významne prispieva k procesu dotvárania

verejných priestorov práve účasťou jej užívateľov, hlavných aktérov deja priestorov, na premenách a víziách exteriéru mesta.

Obr. 1 nový design a dotvorenie historického námestia v Ripoll, Plaça Sant Eudald, Španielsko

www.sk.pinterest.com/pin/327848047853384784/

Obr. 2 nový design a dotvorenie historického námestia v Zadare, Námestie Petra Zoranića, Chorvátsko

www.wikipedia.org/wiki/European_Capital_of_Culture

2 STRETNUTIE V MESTE

2.1. Impulzy pre stretnutie v priestore mesta

Urbánny význam námestia - ako centrálného verejného priestoru mesta, ktorý je spravidla lokalizovaný v jeho prevádzkovom a kompozičnom ťažisku, je u väčšiny námestí jasne vymedzený a definovaný. Tektonické vymedzenie a kompozičné navádzanie k námestiu napomáha k orientácii a k vnímaniu jeho ohraničenia. Jasnosť konceptu dáva účastníkom istotu k pohybu i pobytu. Nie všetky priestory námestí sú však takto jasne čitateľné. Práve tie jasne vymedzené sú podmienkou urbánnej kvality a tým aj výbornou „scénou pre stretnutie“. K stratám tektonickej hrany námestia došlo predovšetkým v období moderny a po nej. Postmoderný urbanizmus veľmi výstižne zareagoval na stratu klasickej priestorovej osnovy a snažil sa o obnovené uchopenie celku s dôrazom na jeho centrálné uzly – námestia. J. B. Jacobsová, R. Ch. Venturi, R. a L. Krier, R. Bofill upozorňujú v druhej polovici 20. st. na aktuálnosť návratu ku klasickému chápaniu priestoru námestia a odkazujú na teórie C. Sitteho. [9] Námestie sa po epoche moderny a postmoderny opäť stabilizovalo a ideovo sa vrátilo k svojmu pôvodnému zmyslu.

„...každé pravé mesto, a teda aj malé mestské mesto je kultúrna forma, a nie technicko – sociologický stereotyp, takže ho nemožno vytvoriť na objednávku, vzniká podľa akýchsi zložitých, významných, skrytých a relatívne voľných pravidiel hry, ku ktorým moderný urbanizmus, posadnutý mániou exaktného plánovania, nemôže ešte vždy preniknúť.“ [4]

Na priestorovej osnove, ktorú mestá zdedili, sa dnes urbanisti snažia o renesanciu podstaty námestia s premenami mestského interiéru. Vytvárajú sa aj nové uzlové priestory, často sú však oslabené hlavne na kompozičnej kvalite. V hre sú viac otázky kvality ako kvantity. Taktiež prímestské sídla trpia nedostatkom verejných priestorov, realizovaných v potrebnej kvalite. To spôsobuje izoláciu obyvateľstva v obytných štruktúrach a potláča prirodzenú sociabilitu a komunikáciu miestnych lokalít. [12] Súdobé námestie - ako výnimočný priestorový celok, je tak opäť a znova - ako v dejinách stavby miest, tektonicky vymedzeným centrálnym miestom pre stretávanie ľudí a pre realizáciu spoločenských aktivít. Jeho súčasné premeny prebiehajú skôr v zmysle dokomponovania ako hľadania nových foriem. Opätovný dôraz na merítko peších a dôležitosť verejných priestorov pripomína v svojich teoretických dielach dánsky urbanista a teoretik Jan Gehl. Do popredia sa dnes dostávajú otázky **záujmu návštevníkov o živé a atraktívne priestory, impulzy pre stretnutia.** Otázky vitality

a humánných parametrov sa týkajú nielen dotvárania priestorov, ale aj správcov mesta, ktorí očakávajú rastúcu urbánu prosperitu a návštevnosť. Dôležitosť prítlačnosti priestoru námestia a ťažiskových verejných priestorov nie je samozrejmosťou, ktorú by sme očakávali. Vitalita súvisí aj s ponukou skladby a funkcie priestoru pre rozličné vekové a záujmové skupiny, resp. integráciu týchto skupín.

Sociálne impulzy pre tvorbu verejných priestorov:

- **Miesto pre deti a mladých**

zohľadnenie multifunkčných plôch pre pohybové aktivity detí a mladých rôznych vekových kategórií, dynamika dotvorenia designu týchto plôch, možnosť tvorivých prejavov: súťaží, umeleckých scén, workshopov;

Obr. 3 stretnutie mladých cyklistov a korčuliarov v Hanoji, www.hanoiouthpublicspace.com/gallery

Obr. 4 stretnutie mladých v parku pred Redutou v Bratislave, foto Silvia Bašová

- **Miesto pre seniorov**

zohľadnenie miest na stretnutie, posedenie, ponuka cukrární, kaviarničiek, gastro – obslužných prevádzok, dôraz na pohodlný design, miesta slnečné i v tieni, výhľady, kontakt s ostatnými skupinami, ponuka kultúrnych podujatí vo voľnom priestranstve, bezbariérovosť;

- **Miesto pre všetkých**

integrácia funkčnej ponuky verejného priestoru pre všetky vekové kategórie a záujmové skupiny;

Kultúrne impulzy

Kultúrne impulzy smerujú k interaktivite vo verejnom priestore, s dôrazom na participáciu na umení, umeleckých aktivitách a podujatiach. Mnohé námestia, ktoré stratili v slede času formu, funkciu i pôvodnú silu, sú opustené, degradované a nekultúrne. Úloha revitalizácie týchto priestorov nie je len v rukách profesionálov. Konečne sú v hre dotvárania mesta aj jeho obyvatelia a občianske zoskupenia. Dialóg s vitálnou zložkou procesu - s jeho obyvateľmi je nutnou súčasťou dobrého konceptu. Teamovou prácou môže dôjsť k tvorivej premene a zhodnoteniu miesta. K tvorbe tak pribúda komunikácia, empatia. Oživená umelecká idea môže byť účinná pre vytvorenie kvalitného návrhu priestoru, ku ktorému si ľudia vytvoria vzťah, stanú sa jeho aktérmi. Vtedy začne rásť obľúbenosť miesta spolu s vitalitou. Vitalita verejných priestorov je potom akousi výslednou hodnotou, známku, ktorú užívatelia dávajú danému miestu.

Motívy stretnutia ľudí na námestí sú cielené alebo spontánne situácie, ktoré kulminujú v určitých časových sekvenciách rytmu mesta. Návštevníci vyhľadávajú:

- *možnosť zotrvať v atraktívnom priestore, funkcie v parteri
- *priamu účasť na spoločenskom živote v exteriéri
- *plánované i neplánované, osobné i skupinové stretnutia
- *oddych, relax, zažívanie scény deja námestia
- *tranzit námestím

2.2. Významné podnety k zastaveniu peších

V prostredí mesta, a predovšetkým v prostredí rýchleho tempa veľkomesta, je verejný priestor cieľom urbánneho pohybu, tiež priestorovou výzvou k zastaveniu a k zažívaniu priestoru. Tento priestor je svojím určením nadčasový, je to oporný bod, miesto a mesto v meste. Je skúsenosťou potvrdené, že tam, kde už ľudia sú, pribudnú ďalší a ďalší. Tiež je známa skúsenosť, že prázdne miesta a námestia sa ešte viac vyprázdňujú. Skúmanie naplnenia a vyprázdnenia priestoru mesta, resp. miesta v meste je významným systémom psychologických a sociologických prieskumov, indikujúcich ideu urbánnej premeny. Sociologické prieskumy, vychádzajúce z chicagskej školy „human ecology“, sa viažu na zakomponovanú zložku priestoru a času. Urbánne zázemie námestia je tým základným priestorovým archetypom, v ktorom môžeme pozorovať a overovať dej účastníkov. Sociologické prieskumy tu v určitom vymedzenom priestore sledujú priebeh sociálnych procesov a javov, analyzujú podoby zmien sociálnych subjektov, ktoré daný priestor vyplňujú. Priestor – v tomto prípade mesta – je určitou scénou, územne štruktúrovanou, v ktorej spomínané sociálne procesy a javy vystupujú a dávajú mu určitú sociálnu charakteristiku. [5] Táto tektonicky vymedzená scéna je pevným oporným bodom, ku ktorému urbánna štruktúra graduje a ku ktorému sa mesto hierarchicky zahusťuje. Námestie je priestor stretnutia, priestor prezentačných aktivít, ale aj miesto oddychu a zažívania príjemnej atmosféry. Je to akási multifunkčná platforma adaptabilná podľa mestských vízií a psychologických a sociálnych potrieb návštevníkov. Významná je identifikácia človeka s mestskom prostredím, jeho pocit spolupatričnosti k miestu a jeho sloboda vybrať si spôsob, ako tráviť voľný čas v meste. [2]

Obr. 5 zážitková rovina v horizonte peších, korzo Bratislava, foto autora (Bašová, Silvia)

Obr. 6 stretnutia a priateľská atmosféra na pešej zóne v Bratislave, foto autora (Bašová, Silvia)

„Kvalitný verejný priestor posilňuje sociálne prostredie. Vytvára sieť vzťahov a kontaktov známych ale aj anonymných návštevníkov, pasantov, domácich či turistov. Je to akoby pozvanie k prežívaniu iných chvíľ ako tých povinných, čisto utilitárnych, každodenných. Obyvatelia potrebujú urbanizmus, ktorý sa orientuje na človeka. Nielen vyspelá technická a komerčná infraštruktúra posúva urbanitu k vitalite, ale mestá a miesta urbanizované s úctou k ľuďom v danom priestore.“ [7]

2.3. Vitalita a kvalita verejných priestorov

Impulzy k zastaveniu v priestore mesta akcelerujú mestotvorný charakter daných miest. Vitalita verejných priestorov je priamo odvodená od sústavy aktivít, atraktivít a miest zastavenia. Súčasné mesto je pod veľkým tlakom hospodárskeho prosperovania na úkor sociálneho, kultúrneho a duchovného prosperovania. Nárast vitality prostredia a miera spokojnosti obyvateľov, a teda aj kvality mesta by sa mala sústrediť viac na vyváženosť urbánnych parametrov ako na expanziu hustoty a mestskej dynamiky. [1]

2.4. Vitalita silných miest

Na Slovensku sú to Bratislava a Košice, dve najsilnejšie mestá, ktoré znamenajú potenciál aj pre návštevnosť významných verejných priestorov. Príťažlivosť týchto dvoch miest je príznačná pre permanentný sumár výhod, ktoré sú naďalej magnetmi prílivu obyvateľov. Tendencie sústredenosti obyvateľov do hlavných a silných miest sú globálne. Situácia nárastu obyvateľov je samozrejme kvantitatívne premenlivá, súvisiaca aj s procesom suburbanizačných vln. Okrem rezidenčnej rozpnávosti miest sa pridružila aj komerčná suburbanizácia, modifikujúca prímestskú krajinu. [6] Výhody i nevýhody týchto procesov sa intenzívne podieľajú na urbánnych premenách centrálnych i periférnych verejných priestorov.

Okrem expanzie veľkomiest dochádza v posledných rokoch v niektorých mestách aj k protichodnému javu, k „urban shrinking“ – k úbytku a zmenšovaniu niektorých mestských častí, k stratám živosti verejných priestorov, k úbytku počtu obyvateľov a tiež k stratám urbánnej stability. Zmenšovanie miest sa na Slovensku dotklo po roku 1996 až 11 stredne veľkých miest. S týmto faktom klesá nielen celkový počet obyvateľov, ale aj verejné priestory zažívajú prázdnotu. Úbytok a zmenšovanie malých miest a vízia zvyšovanie priemerného veku obyvateľstva vo veľkých mestách sú reálne parametre, s ktorými je nutné počítať. [3] Urbanisti musia akceptovať dané socio - demografické výsledky aj pri modelovaní miest stretnutia. Ide však aj o spätné väzby. Kvalita dotvorenia miest stretnutia, ich redesign a ponúkané aktivity spätne vplyvajú na návštevnosť, rozvoj sociálnych interakcií a na sociálnu klímu obyvateľov a návštevníkov. Ľudia modelujú mesto ale aj mesto modeluje ľudí.

3 ZÁVER

Vyššie uvedené skutočnosti, sociálne transformácie rýchleho rastu veľkých a stredných miest i nečakaného zmenšovania iných miest postavili pred nás **otázky dôrazu na mestské impulzy**. Tieto súvisia nielen s otázkami a parametrami ekonomického, sociálneho a plánovacieho charakteru. Súvisia s celkovou kultúrnou úrovňou miest, s **kultúrnymi výzvami a premenami**.

Preto vznikli iniciatívy typu „Art and the City“ [11] a tiež vyše tridsať ročná skúsenosť s Európskymi mestami kultúry:

2015	Mons	 Belgium	Mons 2015
	Plzeň	 Czech Republic	Plzeň 2015
2016	San Sebastián	 Spain	San Sebastián 2016
	Wrocław	 Poland	Wrocław 2016
2017	Aarhus	 Denmark	Aarhus 2017
	Pafos	 Cyprus	Pafos 2017
2018	Leeuwarden	 Netherlands	Leeuwarden-Fryslân 2018
	Valletta	 Malta	Valletta 2018

Tab. 1 Nominácie a výsledky vybraných európskych miest kultúry na roky 2015-2018, podľa: [13]

Týmto procesom sa dostávame tiež k významu miest stretnutia a k ich kultúrnemu poslaniu. Zdravá súťaživosť miest, možnosť prezentácie kultúrnych pólov a reprezentácie kultúrnych kvalít vedie mestá k premenám i spolupráci. Na kultúrne zázemie mesta a námestia nadväzujú aj vznikajúce kreatívne štvrte a klastre. [10] Kultúrne mesto sa takto stáva priestorovou integráciou kultúrnych pólov a kompaktnou štruktúrou, vrcholiacou v jeho ohniskách.

„Kultúrny zmysel mesta spočíva v tom, že mesto svoju vonkajšou podobou i vnútornou organizáciou všetkých procesov sprítomňuje a formuje systém a významovú štruktúru života jeho obyvateľov a celkovú súvislosť bytia, v ktorej sa človek svojim každodenným životom ocitá.“ [8]

Nové trendy impulzov pre príťažlivé miesta mesta by mali spájať viaceré atraktívne mestské ohniská navzájom. Tiež treba pamätať na sociálne požiadavky rôznych skupín obyvateľstva a tiež na

multifunkčné priestory kultúrneho charakteru. Vitálne miesta formujú vitálne komunity, a vitálne komunity podnecujú k zmenám pre aktuálne využitie verejných priestorov mesta.

Použitá literatúra

- [1] Bašová, S.: Urbánna vitalita. In: *ALFA*, 2/2014, ISSN 1135-2679, s.19.
- [2] Bašová, S. – Štefancová, L.: Creative Parameters of Urban Spaces. In: *International Journal of Arts and Commerce*, Vol.5 No. 2, 2016, ISSN 1929 – 7106, www.ijac.org.uk, s. 58.
- [3] Bleha, B., Šprocha, B.: Mestá a demografický vývoj In: *Urbanita* 1-2/2016., ISSN 0139-5912, Vyd. MDVaRR SR, Bratislava, s.51.
- [4] Bogdanovic, B.: *Mesto a démoni*, Vydavateľstvo Ivan Štefánik, 2002, ISBN 80-968189-5-3, s.26.
- [5] Falt'an, L.: Bratislava – problémy súčasného rozvoja (reflexia socio-priestorových súvislostí) In: *Sociológia* 2009, Vol. 41 (No. 4: 329-353) ISSN 0049 – 1225, s. 330-331.
- [6] Gajdoš, P., Moravanská, K.: *Suburbanizácia a jej podoby na Slovensku*, ISBN 978-80 – 85544 – 67-1, Vyd. SAV Bratislava 2011, s.6.
- [7] Gehl, J.: *Města pro lidi*, Cities for People, Island Press2010, Partnerství Brno 2012, str. 10.
- [8] Halík, P.,Kratochvíl, P.,Nový, O.: *Architektura a město*, Academia Praha, ISBN 80-200-0245-6, 1996, s.76.
- [9] Hruža, J.: *Stavitelé měst*, Vyd. Agora, Praha, 2011, ISBN 978-80-86820-08-8, s. 175-7.
- [10] Rehák, Š.: Kreativna trieda a kreatívne mestá. Teoretický koncept a jeho limity, In: *Sociológia* 46, 2014/ 5.
- [11] *Shrinking Cities – Volume 1–2: International Research*, Edited by Philipp Oswalt, Texts by Regina Bittner, Robert Fishman, Dave Haslam, Wolfgang Kil, Walter Prigge, Klaus Ronneberger, Barbara Steiner, Thomas J. Sugrue u.a., Kulturstiftung des Bundes. Berlin, 2005–2006, ISBN 978-3-7757-1682-6, s.10.
- [12] Sopiřová, A.: Sídla v zázemí miest, In: *ALFA STU* 3/2014, ISSN 1135-2679, s.54
- [13] www.wikipedia.org/wiki/European_Capital_of_Culture